

“วาทกรรม เด็กดี” ในแบบเรียนไทยและมาเลเซีย “Good Child Discourses” in Thai and Malaysian Textbooks

มารีชา หมัดหนี*, ตรีศิลป์ บุญขจร

Marisa Matni, Trisilpa Boonkhachorn

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี 94000

Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University,

Pattani Campus, Pattani 94000 Thailand

*Corresponding author E-mail: marisa91pu@gmail.com

(Received: March 22 2021; Revised: June 9 2021; Accepted: June 22 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย มี 2 วัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบวาทกรรม “เด็กดี” ในแบบเรียนชั้นประถมศึกษาของไทยกับมาเลเซีย และ 2) เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม “เด็กดี” ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของไทยกับมาเลเซีย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ด้วยกรอบแนวคิดวาทกรรมเชิงวิเคราะห์วิพากษ์ของแฟร์คลาฟ ผ่านแบบเรียนไทยและมาเลเซีย ในรอบ 1 ศตวรรษ (ระหว่าง พ.ศ. 2550 - 2559) มาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยเน้นการวิเคราะห์เอกสารผ่านมุมมองของตนเองและผู้อื่นที่มีต่อ “เด็กดี” รวม 39 เล่ม ผลการวิจัยพบว่า แบบเรียนของไทยกับมาเลเซียในแง่มุมมอง วาทกรรม “เด็กดี” ลักษณะของแบบเรียนและบทบาทของเด็กดีตามที่ปรากฏในแบบเรียน มีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ลักษณะร่วมกัน คือ ภาพของเด็กที่สามารถปฏิบัติตนได้ตามความคาดหวังของผู้ใหญ่ในสังคม บทบาทด้านการสั่งสอนเด็ก การปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมือง บทบาทของแบบเรียนทางการวิพากษ์วิจารณ์สังคม และลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ การนำเสนอแก่นเรื่องที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการนำเสนอภาพ ลักษณะเด็ก คือ การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของความเป็นเด็กดี ผ่านการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ลักษณะนิสัยบางประการ พร้อมประเมินค่าและตัดสินว่าสิ่งนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร เพื่อให้ผู้อ่านปฏิบัติ ประพฤติตามสิ่งที่ถูกประเมินค่าว่าดีควรเอาเป็นแบบอย่างพฤติกรรมเหล่านั้น

คำสำคัญ : วาทกรรมเด็กดี, แบบเรียน, วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

Abstract

This article is a part of the research. The objectives of this study were 1) to analyze and compare the discourse of “Good Child” in Thai and Malaysian elementary textbooks, and 2) to analyze and compare the discourse and discourse practice of the “Good Child” in the social and cultural context of Thailand and Malaysia. This study was a qualitative research by analyzing the texts according to Fairclough Critical Discourse Analysis Concept through 39 of Thai and Malaysian elementary textbooks during 2007-2016 by focusing on the analysis of documents through their own and others’ views on the “Good Child”

The results of the research were as follows: the nature of the textbooks and the role of good children as evidenced in the textbooks. It was found to have both common and similar characteristics. Firstly, both Thai and Malaysian textbooks offered three commonalities of ideas; that were pictures of good child which behaves as expected by the elders in the societies, thoughts of political ideology to educate children, and social criticism. Secondly, the similarities shared by the Thai and Malaysian textbooks were story presentations. The stories presented in pictures which were embedded by good child characteristics through the characters’ actions and behaviors. As such readers would raise their perceptions of good and bad things by avoiding what is bad and following what is good.

Keywords : Discourse on Good Child, Textbook, Critical Discourse Analysis

บทนำ

แบบเรียนเปรียบเสมือนความรู้ที่ถูกสร้างด้วยกลไกของรัฐ มีหน้าที่ในการส่งต่ออัตลักษณ์และอุดมการณ์ของรัฐสู่จิตสำนึกและความทรงจำของผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษาโดยรัฐได้สร้างความรู้ชุดหนึ่งขึ้นมาควบคุมว่าสิ่งใดคือความรู้และสิ่งใดไม่ใช่ความรู้ สิ่งที่เป็นความรู้ คือ สิ่งที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐและสนับสนุนอุดมการณ์ของรัฐให้สามารถเคลื่อนไปได้ ความรู้ที่อยู่นอกเหนือการรับรองจากรัฐหรือขัดแย้งกับอุดมการณ์รัฐจึงเป็นสิ่งที่ผิดและแสดงความไม่หวังดีต่อเอกภาพของรัฐ ดังนั้น ความรู้จึงถูกควบคุมกีดกันจากกลไกของรัฐจนกลายเป็นความรู้ต้องห้าม การควบคุมว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรรู้หรือรู้ได้นั้นถือว่าเป็นคุณธรรม สภาวะความเป็นคุณธรรมก็หลีกเลี่ยงสภาวะของการควบคุมไม่ได้ยาก ความรู้จึงไม่ใช่คุณธรรม แต่ความรู้กลับจะถูกกำกับด้วยคุณธรรม ความรู้จึงดำเนินควบคู่ไปกับคุณธรรมและความรู้ที่ไม่ได้เดินควบคู่ไปกับคุณธรรมก็คือความรู้ที่ไม่ใช่ความรู้อีกต่อไป คุณธรรม คือ สิ่งที่รัฐและสังคมได้สร้างขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นว่าสิ่งใดคือความดีควรแก่การปฏิบัติ ดังนั้นความรู้ที่คู่กับคุณธรรมจึงเป็นความรู้ที่ดีและสมควรปฏิบัติตาม แบบเรียน คือ ส่วนหนึ่งของปฏิบัติการทางอุดมการณ์ของรัฐในการควบคุมทิศทางให้ประชากรในรัฐเป็นไปในแนวเดียวกัน ดังนั้นแบบเรียนจึงไม่ใช่แค่แบบเรียนอีกต่อไปหากแต่ยังถูกแฝงไปด้วยอำนาจอยู่ทุกมุมและเป็นไปได้มากกว่าเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้อย่างที่เข้าใจกัน

การที่แบบเรียนแต่ละเล่มเลือกสื่ออุดมการณ์เด็กดีผ่านภาษาที่มีการนำเสนอที่มีลักษณะเฉพาะโดยเฉพาะในด้านการใช้ภาษาที่ผู้เขียนได้สร้างวาทกรรมผ่านทางภาษาหลายรูปแบบเพื่อประกอบสร้างคุณลักษณะ “ความเป็นเด็กที่พึงประสงค์”

แบบเรียนมีเนื้อหาที่มุ่งให้สาระข้อมูลเกี่ยวข้องกับ “เด็ก” และยังมีสื่อสารไปยัง “เด็ก” เป็นสำคัญ ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ เหล่านั้นครอบคลุมตั้งแต่เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม การประพฤติปฏิบัติตัวที่ดี ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า เนื้อหาในแบบเรียนเป็นกลุ่มข้อมูลที่น่าสนใจและวาทกรรม “เด็กดี” ที่ผลิต ตอกย้ำและนำเสนอในแบบเรียนเหล่านี้ถือเป็นชุดความรู้ ที่ผู้ผลิตหวังผลในการควบคุมพฤติกรรมของเด็กในสังคมให้ขึ้นไปตาม “ลักษณะที่พึงประสงค์” โดยผ่านภาษา กล่าวคือเป็นการใช้วาทกรรมหรือภาษาในฐานะเครื่องมือที่มีบทบาทในการชี้แนะหรือกำหนดความคิดและแบบแผนพฤติกรรมของ “เด็ก”

วาทกรรม “เด็กดี” ในแบบเรียนประกอบสร้างจากชุดวาทกรรมอื่น ๆ และสามารถสื่ออุดมการณ์ไปสู่สังคมได้อย่างน่าเชื่อถือ และแบบเรียนจนผู้ใช้แบบเรียนอาจไม่ทันตระหนักถึงอุดมการณ์ที่แฝงมาพร้อมกับเนื้อหาวิชาการที่ตนมุ่งศึกษาและยังอาจทำให้อุดมการณ์ที่สื่อผ่านแบบเรียนนั้นมีผลต่อความคิด

ความเชื่อของสมาชิกในสังคมได้ จึงจัดได้ว่าวาทกรรม “เด็กดี” ในแบบเรียนเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาว่าได้อุดมการณ์ใดบ้างสู่สังคม การศึกษาการใช้ภาษาเพื่อสร้างวาทกรรมซึ่งเป็นการใช้ภาษาในฐานะเครื่องมือหนึ่งในการสื่อชุดความคิดหรืออุดมการณ์บางอย่างที่จะเอื้อประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจหรือผู้สร้างวาทกรรมนั้น การศึกษานี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คนที่สนใจในสังคมซึ่งล้วนเป็นหนึ่งในผู้อยู่ใต้อำนาจของวาทกรรมบางอย่างให้เกิดความรู้และใช้วิจญาณในการพิจารณาข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ก่อนที่จะเชื่อถือหรือปฏิบัติตามวาทกรรมที่ปรากฏมากมายผ่านสื่อที่หลากหลายในสังคมปัจจุบัน

ข้อมูลการศึกษาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวาทกรรมความเป็นเด็กดีที่ถ่ายทอดผ่านภาษาในแบบเรียนระดับประถมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อยกร่าง ระเบียบเรียง และพิจารณาตรวจสอบก่อนที่จะอนุญาตให้ใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนในระบบการศึกษาของรัฐ ด้วยเห็นว่า แบบเรียนเหล่านี้เป็นที่ยอมรับและสามารถเข้าถึงผู้อ่านจำนวนมากของประเทศ อุดมการณ์ที่ถ่ายทอดผ่านแบบเรียนเหล่านี้จึงสามารถกระจายไปสู่สังคมได้มากยิ่งขึ้นด้วย ข้อมูลที่ศึกษามาจากแบบเรียนของไทยและแบบเรียนของมาเลเซีย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบวาทกรรม “เด็กดี” ในแบบเรียนชั้นประถมศึกษาของไทยกับมาเลเซีย
2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม “เด็กดี” ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของไทยกับมาเลเซีย

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาแบบเรียนไทยและมาเลเซีย ในรอบ 1 ทศวรรษ (ระหว่าง พ.ศ. 2550 - 2559)

แบบเรียนไทยตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ระดับชั้นประถมศึกษา 2 รายวิชา คือ 1) รายวิชาภาษาไทย และ 2) รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 24 เล่ม และแบบเรียนของประเทศมาเลเซียที่ใช้จริงในโรงเรียนสังกัดรัฐบาล (Sekolah Kebangsaan) ตามหลักสูตรพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา KSSR กระทรวงศึกษาธิการมาเลเซีย 2 รายวิชา คือ 1) รายวิชา ภาษา และ 2) รายวิชากลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ประวัติศาสตร์: sejarah), (คุณธรรม จริยธรรม: pendidikan moral) จำนวน 15 เล่ม โดยเลือกแบบเรียนที่ใช้ภาษามาเลเซียเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อวิเคราะห์วาทกรรม “เด็กดี” ในแบบเรียนของไทย กับมาเลเซีย และเปรียบเทียบวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม “เด็กดี” ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของไทยกับมาเลเซีย ตามแนวทฤษฎีวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) โดยใช้กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของแฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995) เนื่องจากเป็นกรอบการศึกษาที่สามารถอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาในตัวของวาทกรรมกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัวได้ การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัยเป็นไปตามขั้นตอนต่อไปนี้

ทบทวนวรรณกรรม

รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในหัวข้อที่ว่า ด้วย 1) วาทกรรมและการวิเคราะห์วาทกรรม 2) อำนาจ อุดมการณ์ และการครอบงำ 3) งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ (1) งานวิจัยเกี่ยวกับแบบเรียน (2) งานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน และ (3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ และศึกษาริบททางสังคม วัฒนธรรมและนโยบายการศึกษาของไทยและมาเลเซีย

เก็บรวบรวมข้อมูลแบบเรียนไทยและมาเลเซีย

ผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะข้อมูลแบบเรียนของประเทศไทย และประเทศมาเลเซียตามหลักสูตรการศึกษาที่ใช้ใน 1 ทศวรรษที่ผ่านมา (2550 - 2559)

ตัวบท

วิเคราะห์ตัวบท (text) แบบเรียน ทั้งของไทยและมาเลเซีย เพื่อให้เข้าใจตัวบทหรือการสร้างความหมายว่ามีประเภทหรือชุดความคิด ชุดวาทกรรมย่อยที่เป็นส่วนของวาทกรรม “เด็กดี” อย่างไรบ้าง

ภาคสนาม

ผู้วิจัยลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลการใช้แบบเรียนในสถานการณ์จริง โรงเรียนในไทย จำนวน 3 โรงเรียน ในมาเลเซีย เป็นกลุ่มโรงเรียนมาเลเซียที่รัฐเคดะห์ และรัฐเปอร์ลิส

วิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้กรอบทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์วิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของแฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995: 98) ในการวิเคราะห์วาทกรรม “เด็กดี” ที่สื่อในข้อมูล ซึ่งวิเคราะห์วาทกรรมใน 3 ด้าน คือ ตัวบท (text) ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practices) และปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม (sociocultural practices) ซึ่งยกระดับของการวิเคราะห์ออกเป็น 3 มิติ ดังนี้

(1) วิเคราะห์ตัวบท (text) ของแบบเรียน ทั้งของไทยและมาเลเซีย เพื่อให้เข้าใจตัวบทหรือการสร้างความหมายว่ามีประเภท

หรือชุดความคิด ชุดวาทกรรมย่อยที่เป็นส่วนของวาทกรรม “เด็กดี” อย่างไรบ้าง

(2) วิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practice) หรือกระบวนการสร้างวาทกรรม “เด็กดี” เป็นการวิเคราะห์กระบวนการในการผลิตและบริบทหรือรับรู้ตัวบท

(3) วิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (sociocultural practice) การวิเคราะห์ในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาตามแนวคิดของ แฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995) ที่เห็นว่า สังคมและวัฒนธรรมนั้นมีผลอย่างยิ่งต่อการสื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ในวาทกรรมและขณะเดียวกันอุดมการณ์ต่าง ๆ ในวาทกรรม “เด็กดี” ยังส่งผลต่อสังคมด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์ในประเด็นนี้คือ วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของวาทกรรม “เด็กดี” ที่มีต่อสังคมโดยนำแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องอำนาจและอุดมการณ์ว่ามีบทบาทและผลกระทบในสังคมอย่างไร ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันเป็นบ่อเกิดอำนาจในการสร้างอุดมการณ์ครอบงำ

การวิเคราะห์วาทกรรม “เด็กดี” ผู้วิจัยมุ่งพิจารณาความหมายของการเป็น “เด็กดี” ในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความหมายของการเป็น “เด็กดี” ลักษณะที่พึงประสงค์ การศึกษาดังกล่าวนี้คาดว่าจะทำให้เห็นภาพของ “เด็กดี” ซึ่งวาทกรรมแบบเรียนของประเทศไทยและประเทศมาเลเซียพยายามประกอบสร้างขึ้น

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบแบบเรียนของไทยกับมาเลเซีย ในแง่มุมของวาทกรรม “เด็กดี” ลักษณะของแบบเรียนและบทบาทของเด็กดีตามที่ปรากฏในแบบเรียน พบว่า มีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

บทบาทของแบบเรียน

บทบาททางการสอนและการวิพากษ์วิจารณ์สังคมเป็นบทบาทที่พบทั้งในแบบเรียนของมาเลเซียกับของไทย ส่วนบทบาททางด้านการเน้นให้เด็กตระหนักถึงปัญหาหรือรู้จักปัญหาเฉพาะในแบบเรียนของมาเลเซีย

แบบเรียนของมาเลเซียกับของไทยมีบทบาทด้านการสั่งสอนเด็ก เห็นได้จากการนำเสนอตัวละครที่มีอุปนิสัยและการกระทำที่เป็นแบบอย่างให้กับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็ก ในแบบเรียนของมาเลเซียมักจะนำเสนอบทบาทของเด็กที่แสดงให้เห็นถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีจิตสำนึกต่อสังคม เห็นได้จากการผูกเรื่องโดยให้เด็กรู้จักการเรียกร้องให้รัฐจัดพื้นที่สาธารณะสำหรับเด็ก เช่น สนามเด็กเล่น สวนสำหรับเด็ก เป็นต้น ส่วนแบบเรียนของไทยมีแนวโน้มในการอบรมสั่งสอนให้เด็กเป็นเด็กที่วุ่นวาย สอนง่ายหรือเป็นเด็กที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ตามแบบที่แบบเรียนต้องการ

นอกจากการอบรมสั่งสอนเด็กแล้ว แบบเรียนของทั้งสองชาติยังมีการปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมือง เช่น ในแบบเรียนของมาเลเซียมีแนวโน้มในการปลูกฝังให้เด็กเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือสังคมพหุวัฒนธรรม ส่วนในแบบเรียนของไทยมักปลูกฝังให้เด็กมีความรัก สัมผัสความสามัคคี เป็นต้น

จากการศึกษาแบบเรียนของมาเลเซียกับของไทย พบว่ามีการนำเสนอมุมมองที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมไว้แตกต่างกัน ในส่วนของแบบเรียนของมาเลเซียเน้นการบ่มเพาะให้เด็กตระหนักถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ส่วนแบบเรียนไทยเน้นการปลูกฝังให้เด็กมีความรักชาติ

สืบเนื่องจากมาเลเซียเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม จะประกอบด้วยกลุ่มคนหลายกลุ่มที่นับถือศาสนา มีวัฒนธรรม ภาษาและมีวิถีชีวิตตลอดจนแนวทางการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน ความเป็นพหุวัฒนธรรมเช่นนี้มีผลต่อระบบการศึกษาของประเทศมาเลเซียด้วยเช่นกัน สภาพของระบบการศึกษาดังกล่าว รัฐบาลมาเลเซียได้ทุ่มเทบทบาทในระบบการศึกษาเพื่อประสานรอยร้าวระหว่างพลเมืองต่างชาติพันธุ์ โดยวิธีการของรัฐบาลมาเลเซีย คือ การอนุญาตให้ชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ยังคงใช้ระบบโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนในภาษาแม่ตามวัฒนธรรมของตน แต่อยู่ภายใต้หลักสูตรการศึกษาเดียวกันพร้อม ๆ กับการสร้างระบบการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการเร่งด่วนของประเทศ คือ การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมพลเมืองให้ทัดเทียมประเทศพัฒนาแล้ว จากสถานการณ์ทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้เลือกตัวบทแบบเรียนที่กล่าวถึงในประเด็นมาเป็นตัวอย่างในการศึกษา

เอสวาริและเพื่อน ๆ (Eeswari dan rakan-rakan) ในตัวบทเปิดเรื่องในบทแรกเกี่ยวกับเรื่องของหลักความเชื่อและความสามัคคีของคนในชาติผ่านการเรียนรู้เรื่องราวจากการจัดนิทรรศการ ทำให้เห็นถึงหลักคำสอนและความเชื่อของแต่ละศาสนาที่ประกอบสร้างขึ้นในสังคม ด้วยความเสมอภาค พยายามให้มีชีวิตที่สันติสุขกับทุกคน พุดในสิ่งที่ดี ที่เคารพ ถือเป็นรากฐานที่ดีของชีวิต

Unit 1 Agama dan kepercayaan dihayati, negara harmoni

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ศาสนาและความเชื่อ นำพาชีวิต ประเทศชาติสามัคคีกลมเกลียว

Eeswari dan rakan-rakan telah melawat ke pameran bersempena dengan Minggu Keharmonian Agama dan Kepercayaan Peringkat Kebangsaan. Pameran tersebut bertujuan untuk mentalakkan rakyat melaksanakan ajaran agama dan kerajaan dimi keharmonian negara.

(Pendidikan moral 6, p.1)

เอสวาริและเพื่อน ๆ ได้ไปเยี่ยมชมนิทรรศการเนื่องในโอกาสสัปดาห์ความสามัคคี ศาสนาและความเชื่อระดับนานาชาติ นิทรรศการดังกล่าว จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมประชาชาติ ปฏิบัติตามแนวคำสอนของศาสนาและความเชื่อเพื่อความสามัคคีของประเทศชาติ

(คุณธรรม จริยธรรม 6, น.1)

Ugong: Memang betul. Apabila kita melaksanakan ajaran agama dan kepercayaan demi keharmonian negara, kita dapat hidup baik-baik dan saling membantu antara satu sama lain.

อูรง: ใช่แล้ว เมื่อเราได้ปฏิบัติตามแนวคำสอนของศาสนาและความเชื่อเพื่อให้เกิดความสามัคคีต่อประเทศแล้วเราสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีและสามารถช่วยเหลือคนอื่นได้อีกด้วย

Chester: Saya setuju. Semua ajaran agama dan kepercayaan mengajak kita hidup bersatu padu bagi menggelapkan permusuhan dan pergaduhan.

ชีสเตอร์: ฉันเห็นด้วย ทุก ๆ คำสอนของศาสนาและความเชื่อเหล่านั้น จะนำพาเราใช้ชีวิตด้วยความสามัคคีโดยห่างไกลจากการสู้รบและฟ้องร้อง

Eeswari : Ya, Chester. Kalau kita menganmalkan ajaran agama dan kepercayaan, kita akan hidup rukun dan damai. Negara akan terus terus hamuni dan makmur.

เอสวาริ : ใช่ ชีสเตอร์ ถ้าเราปฏิบัติตามแนวคำสอนของศาสนาและความเชื่อเหล่านั้น เราจะมีชีวิตอยู่ที่สงบและสันติสุข ประเทศชาติก็จะสามัคคีและสงบสุข

(Pendidikan moral 6, p. 2)

ศาสนาส่งเสริมให้ผู้ศรัทธามีชีวิตที่สงบสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้งและหากเกิดความขัดแย้งกันสามารถแก้ไขปัญหาคือเป็นอย่งดี ศาสนาของฉันท้องการให้พวกเราให้เกียรติศาสนาและความเชื่อของเชื้อชาติ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและทำความดีซึ่งกันและกัน ทุกศาสนาต้องการให้คนอื่นยอมรับในความเป็นปัจเจกบุคคลของศาสนาที่ตนนับถือ นั่นหมายความว่า แบบเรียนเรื่องนี้ปลูกฝังการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมให้กับเด็กจึงได้นำเสนอเนื้อเรื่องที่เป็นความสัมพันธ์ในอุดมคติของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างกลุ่มคนซึ่งมีเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ในขณะที่แบบเรียนของมาเลเซียที่เลือกมาศึกษาเป็นตัวอย่างสามารถอธิบายได้ว่าเน้นให้เคารพสิทธิและความเชื่อของคนอื่นและศาสนาอื่น แตกต่างจากตัวบทแบบเรียนของไทยที่ปลูกฝังความรักชาติให้กับผู้อ่านที่เป็นเด็กอันเป็นแนวคิดซึ่งส่งผลให้ใช้นโยบายการสร้างรัฐ “ไทย” ด้วยการบูรณาการกลุ่มคนต่างเชื้อชาติหรือต่างศาสนาที่มาอยู่ร่วมกันในผืนแผ่นดินไทยให้เป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นกลุ่มก้อนเนื้อเดียวกันโดยมีส่วนกลางหรือเมืองหลวง (กรุงเทพมหานคร) เป็นต้นแบบ ในบทสนทนาระหว่างลีสอซึ่งเป็นเด็กไทยภูเขาเผ่าม้งกับแม่ ลีสอได้กล่าวว่า

“บ้านเดิมของลีสอเพื่อนของผมน้อยบ่นภูเขาครับ”

“...บ้านนี้แหละจะกลับไปเป็นครูบ่นภูเขา”

(ประวัติศาสตร์ ป.1 หน่วยที่ 4 สัญลักษณ์แสดงความเป็นชาติไทย เรื่องที่ 9 ประเทศของเรา, น. 52)

การที่ลีสอทำหน้าที่เป็นครู คงหมายความว่า คนไทยภูเขาทำหน้าที่เป็นคนเผยแพร่ภาษาไทยให้กับคนไทยภูเขาด้วยกัน เป็นผลให้การสืบทอดภาษาไทยที่เป็นภาษาไทยมาตรฐานยังคงดำเนินต่อไปได้แม้ว่าครูเช่นลีสอจะมีความรู้เพียงระดับชั้นประถมศึกษา 5 มีเด็ก ๆ ในหมู่บ้านเต็มใจมาเรียนกับลีสอซึ่งอาจแสดงว่าเด็กไทยภูเขา เช่น ลีสอและเด็กคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านยินดีที่จะเรียนรู้การใช้ภาษาไทยมาตรฐาน โดยพวกเขาไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการถูกบังคับจากหน่วยงานหรือระบบรัฐแต่อย่างใด การนำเสนอภาพดังกล่าวสื่อถึงว่าชาวไทยภูเขาเต็มใจอยู่ภายใต้การครอบงำทางวัฒนธรรม

แบบเรียนของทั้งสองชาติถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังนโยบายของรัฐบาลในที่นี่ คือ นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมในขณะที่แบบเรียนของมาเลเซีย เน้นการปลูกฝังแนวคิดพหุวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการอบรมและสอดรับปรัชญาการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม เนื่องจากในสังคมเกิดปัญหาอคติต่อคนต่างชาติ ซึ่งกลายเป็นปัญหาสังคม รัฐบาลมาเลเซียจึงต้องใช้นโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่คนต่างชาติบางคนถูกคนมาเลเซียบางส่วนปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ในขณะที่ปัญหาอคติต่อคนต่างชาติไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะคนต่างชาติในความหมายอย่างที่เราเข้าใจกัน แต่ยังเกิดขึ้นกับคนมาเลเซียด้วยเป็นคนมาเลเซียที่ต่างเชื้อชาติ ด้วยเหตุนี้การสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมจึงเป็นนโยบายที่ประเทศมาเลเซียให้ความสำคัญทัศนคติต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรม โดยเน้นการเคารพความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นสิ่งที่พบในแบบเรียนของมาเลเซีย ส่วนแบบเรียนของไทยเนื่องจากสังคมไทยให้ความสำคัญกับลักษณะชาตินิยมที่เป็นแนวคิดหลักของประเทศไทยส่งผลให้แบบเรียนของไทยผูกเรื่องไปตามอุดมคติทางการเมืองที่เน้นความเป็นไทย เห็นได้จากการนำเสนอเด็กไทยภูเขายินดีและเต็มใจในการเป็นคนไทย เช่น การใช้ภาษาไทย

การเคารพพหุชาติ การร้องเพลงชาติ ทั้ง ๆ ที่สังคมไทยต้องประสบกับปัญหาที่เกิดจากการมองข้ามความแตกต่างของกลุ่มวัฒนธรรม แต่แบบเรียนของไทยไม่นำเสนอแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรมเพราะแนวคิดนี้ไม่ใช่แนวคิดกระแสหลักในสังคมไทยที่นำมาใช้ในการเสนอเรื่องราวในสังคมไทย

บทบาทของแบบเรียนทางการศึกษาวิชาการศึกษาสังคมเป็นอีกหนึ่งบทบาทที่พบทั้งในแบบเรียนของมาเลเซียกับของไทย เช่น แบบเรียนของมาเลเซียแสดงให้เห็นความรุนแรงที่แทรกซึมอยู่ในตัวเด็กและผู้ใหญ่ ส่วนแบบเรียนของไทยมักนำเสนอการวิจารณ์รัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ส่งผลให้เกิดความล้มเหลวของระบบการผลิตเพื่อยังชีพ

บทบาทตามที่กล่าวมาข้างต้น พบได้ในแบบเรียนของทั้งสองชาติ ยังมีบทบาทที่พบเฉพาะในแบบเรียนของมาเลเซีย คือ การใช้แบบเรียนเพื่อเน้นให้เด็กตระหนักถึงหรือรู้จักถึงปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาในครอบครัว ปัญหาในสังคม หรือปัญหาในชาติ เช่น การทำร้ายร่างกายคนในครอบครัว เป็นต้น

ลักษณะของแบบเรียน

แบบเรียนของมาเลเซียกับของไทยมีแนวโน้มในการนำเสนอแก่นเรื่องที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการนำเสนอภาพ ลักษณะเด็ก คือ การนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวกับลักษณะของความเป็นเด็กดี ผ่านการกระทำ พฤติกรรมต่าง ๆ ลักษณะนิสัยบางประการ พร้อมประเมินค่าและตัดสินว่าสิ่งนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร เพื่อให้ผู้อ่านปฏิบัติ ประพฤติตามสิ่งที่ถูกประเมินค่าว่าดีควรเอาเป็นแบบอย่าง พฤติกรรมเหล่านั้น เมื่อเด็กปฏิบัติตามแล้วมักจะได้รับการชื่นชมและการยอมรับจากผู้ใหญ่ หรือปรากฏผลดีแก่ตัวเอง ทั้งหมดนี้ก็เพื่อต้องการให้เด็กเกิดการเรียนรู้และแยกแยะไปพร้อม ๆ กัน แม้ว่าแบบเรียนของทั้งสองชาติ มีแก่นเรื่องที่คล้ายคลึงกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าแบบเรียนของมาเลเซียมีแก่นเรื่องที่หลากหลายมากกว่าแบบเรียนของไทย เป็นผลมาจากการที่แบบเรียนของมาเลเซียเน้นให้เด็กรู้จักกับปัญหา ทำให้สามารถเปิดกว้างในการนำเสนอหัวข้อที่หลากหลายให้เด็กรับรู้ ส่วนแบบเรียนไทยมีข้อจำกัดของหัวข้อเนื้อเรื่อง เป็นเพราะชนบทการประพันธ์แบบเรียนของไทยที่ให้ความสำคัญกับแบบเรียนตามชนบท ซึ่งมักเน้นการนำเสนอโลกที่ปราศจากความทุกข์เป็นโลกแห่งความสุข ขณะเดียวกันเรื่องการนำเสนอเหตุการณ์ที่ลวงละเมิดหรือคุกคามชีวิตเด็ก

ในขณะที่แบบเรียนของมาเลเซีย นำเสนอปัญหาที่หลากหลายและซับซ้อน ความซับซ้อนของเนื้อหาส่งผลให้วิธีการเล่าเรื่องซับซ้อนมากขึ้น นักเขียนแบบเรียนของมาเลเซียให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้สึกและความคิด เช่น ความรู้สึกโดดเดี่ยว ความรู้สึกสับสนท้อถอย เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ นักเขียนจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการเล่าเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้นเพื่อถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดของตัวละครพร้อมกับการกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละคร เป็น

วิธีการเล่าเรื่องที่ปรากฏบ่อยครั้งในแบบเรียน เช่น การรำพึงกับตัวเอง เหตุการณ์เดียวกันใช้ผู้เล่าเรื่องมากกว่าหนึ่งคน ความรู้สึกสับสน เป็นต้น วิธีการเล่าเรื่องที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นเป็นวิธีการเล่าเรื่องที่พบบ่อยในแบบเรียนของมาเลเซีย ส่วนนักเขียนแบบเรียนของไทยจะไม่ได้ใช้วิธีการเล่าเรื่องเหล่านี้ เนื่องจากแบบเรียนของไทยให้ความสำคัญกับการอบรมสั่งสอนจึงไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการเล่าเรื่องในรูปแบบที่หลากหลาย อาจจะมีบ้างในแบบเรียนภาษาพาทีที่ใช้รูปแบบการเล่าเรื่อง

จากข้อมูลข้างต้น แบบเรียนของมาเลเซียมีเนื้อหาและวิธีการเล่าเรื่องที่ซับซ้อนมักจะไม่เสนอทางออกให้จึงนำไปสู่การใช้รูปแบบของการจบเรื่องแบบปลายเปิดซึ่งเป็นรูปแบบของการจบเรื่องที่พบบ่อยในเนื้อหาแบบเรียน เนื่องจากแบบเรียนเน้นการนำเสนอภาพความเป็นจริงที่เด็กต้องเผชิญซึ่งเป็นชีวิตที่ไม่ได้มีแต่ความสุขหรือความสมหวังตลอดเวลา การจบเรื่องแบบปลายเปิด เป็นการให้เด็กได้เรียนรู้ชีวิตหรือการสู้กับชีวิต ส่วนนักเขียนแบบเรียนของไทยมักใช้การจบแบบมีความสุข หากพบความขัดแย้งหรือปัญหาจะได้รับการแก้ไขให้สำเร็จลุล่วง เป็นเพราะแบบเรียนของไทยเป็นแบบเรียนตามขนบที่หลีกเลี่ยงการนำเสนอสถานการณ์ที่คุกคามชีวิตเด็ก

ด้วยเหตุที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นช่วยให้เข้าใจว่าลักษณะของแบบเรียนทั้งสองชาติแตกต่างกัน นักเขียนแบบเรียนของมาเลเซียกับของไทยให้ความสำคัญกับสถานภาพของแบบเรียนไว้แตกต่างกัน โดยนักเขียนแบบเรียนมาเลเซียมักเรียกร้องให้แบบเรียนเป็นที่ยอมรับว่ามีความสำคัญ เน้นความหลากหลายของหัวข้อและวิธีการเล่าเรื่อง ส่วนนักเขียนแบบเรียนไทยส่วนใหญ่ยอมรับสถานภาพของแบบเรียนของไทยที่ไม่ได้มีความน่าสนใจ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการนำเสนอหัวข้อที่หลากหลายหรือวิธีการเล่าเรื่องที่ซับซ้อน นอกจากนี้แบบเรียนของไทยมักตัดสินกับเรื่องราวที่มีการปลูกฝังคุณธรรมและเจตคติให้กับเด็กมากกว่าการให้ความสำคัญกับความหลากหลายของหัวข้อและความซับซ้อนของวิธีการเล่าเรื่องคงมีอิทธิพลต่อนักเขียนที่เขียนแบบเรียนของไทยและอาจอยู่ภายใต้การควบคุมของระบบการศึกษาที่มาจากหน่วยงานภาครัฐที่กำหนดกฎ ระเบียบและความจำเป็นที่เด็กถูกนำไปสมัครเข้าเรียนภายในสถานศึกษา ดำเนินกิจกรรมประจำวันอย่างเป็นระบบ และถูกยึดเหนี่ยวเอา “ความเป็นเด็กดี” เช่น การเชื่อฟังคำสั่ง ไม่ละเมิดกฎ ระเบียบของสถานศึกษา/โรงเรียน การมีความรับผิดชอบต่องานที่ตนเองได้รับมอบหมาย เป็นต้น ใส่เข้าไปโดยเชื่อว่าจะทำให้เด็กมีค่านิยมหรือคุณธรรมที่พึงประสงค์ของรัฐได้ในอนาคต

บทบาทของเด็ก

ความแตกต่างด้านทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กในสังคมมาเลเซียกับสังคมไทยส่งผลให้บทบาทของเด็กที่ปรากฏในแบบเรียนของทั้งสองชาติแตกต่างกันด้วย บทบาทเด็กที่ปรากฏในแบบเรียนของมาเลเซียอยู่ในฐานะผู้ที่มีสิทธิมีเสียงเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ เห็นได้

จากการผูกเรื่องให้เด็กมีสิทธิในการรับรู้เรื่องราวหรือปัญหาในครอบครัวเห็นได้จากการผูกเรื่องให้เด็กรับรู้ความสัมพันธ์ที่ประหลาดระหว่างบุคคลในครอบครัว หรือการสลับบทบาทระหว่างพ่อกับแม่ บางครั้งเด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือแก้ไขความขัดแย้งของครอบครัว อีกทั้งเด็กเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความบาดหมางระหว่างบุคคลในครอบครัว ความรู้สึกและความต้องการของพ่อแม่ เรียกได้ว่าลูกกลายเป็นเพื่อนคู่คิดมิตรคู่กายหรือเป็นคู่สนทนาเป็นที่ปรึกษาของพ่อแม่ได้ ทำให้ลูกได้รู้จักโลกเร็วขึ้นหรือได้พัฒนาวุฒิภาวะทางความคิดซึ่งมีผลให้เด็กกลายเป็นเด็กที่โตเป็นผู้ใหญ่ ส่วนบทบาทของเด็กที่ปรากฏในแบบเรียนของไทยจะสะท้อนบทบาทที่เด็กอยู่ในสถานภาพของผู้เยาว์ที่ต้องเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะของการใช้อำนาจที่อยู่เหนือเด็ก อาจกล่าวได้ว่า สังคมไทยเห็นเด็กเป็นเพียงแคเด็ก เด็กจึงไม่ได้รับการยอมรับให้มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ไม่ได้รับการยอมรับหรือส่งเสริมให้มีสิทธิในการรับรู้เรื่องราวและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ตามต้องการ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

วาทกรรม “เด็กดี” ภายในแบบเรียน

วาทกรรม “เด็กดี” ถูกนำมาใช้ในแบบเรียนโดยเป็นชุดความรู้ที่สร้างขึ้นโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ อันเป็นสถาบันหนึ่งของภาครัฐโดยธรรมชาติของวาทกรรมนั้นจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์ของอำนาจ ความรู้ และความจริงที่ประกอบสร้างให้วาทกรรมมีพลังในการจำแนกคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ อีกทั้งยังควบคุม กดทับ สิ่งที่ต้องดำเนินวาทกรรมชุดนี้ให้กลายเป็นความเป็นอื่นหรือมีอำนาจเพียงพอที่จะควบคุมให้คนอื่นอยู่ภายใต้วาทกรรมนั้นอย่างไม่คิดเป็นปฏิปักษ์ โดยในการที่วาทกรรมจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้นจำเป็นต้องมีภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) ซึ่งเป็นความสม่ำเสมอที่เกิดขึ้นในการแสดงออกของวาทกรรม เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของกระบวนการในการสร้างเด็กให้กลายเป็น “วาทกรรมหลัก” และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความแยบยลของ “อำนาจและการครอบงำ” ที่แฝงมาในรูปแบบของ “ความรู้” และ “ความจริง” เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ จะเห็นได้ว่ากว่าที่ “วาทกรรม” ชุดหนึ่งจะสถาปนาตัวเองขึ้นมาได้นั้นจำเป็นต้องมีภาคปฏิบัติการ ซึ่งประกอบสร้างไปด้วยความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถอธิบายได้ภายใต้กฎเกณฑ์และตรรกะชุดหนึ่งกับสิ่งที่ถูกพูดอย่างแท้จริง วาทกรรมจะสร้างคำอธิบายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง โดยกฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างหรือปฏิบัติการทางสังคม โดยอาศัยอำนาจซึ่งไม่ใช่อำนาจที่ดิบหรือว่าหยาบอย่างการใช้กำลังเข้าบังคับแต่เป็นอำนาจที่ได้รับการขัดเกลาในรูปของความรู้ว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ

ดังนั้น แบบเรียนจึงเป็นวาทกรรมหนึ่งของภาครัฐที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับวาทกรรม “เด็กดี” โดยมีหน้าที่ควบคุมและสร้างเด็กที่ “ไม่รู้ ไร้เดียงสา” ให้กลายเป็นเด็กที่ “ดี” สู้สังคม ซึ่งการรับรู้ของคนในสังคมว่าใครดีหรือไม่ดีอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับกรอบการสร้างของวาทกรรมหลักชุดต่าง ๆ เช่น วาทกรรมกฎหมาย วาทกรรมการศึกษา วาทกรรมว่าด้วยชาติ วาทกรรมว่าด้วยศาสนาพุทธ วาทกรรมว่าด้วยพระมหากษัตริย์ วาทกรรมว่าด้วยระบบอาวุโส และระบบอุปถัมภ์ รวมถึงวาทกรรมว่าด้วยหน้าที่ของปัจเจกบุคคล เป็นต้น โดยใช้อำนาจของความรู้ ผลักดันให้วาทกรรมกลายเป็นความจริง และมีพลังความสามารถที่จะกำหนดคุณค่า (ความดี-เลว, ความถูก-ผิด) ให้กับเด็ก ดังนั้น เมื่อความไม่ดีจากการตีความของรัฐถูกยึดยึดให้กับเด็กแล้วก็มีความชอบธรรมในการสร้างการศึกษาขึ้นมารองรับและกำหนดบทลงโทษแก่เด็กที่ไม่ดีเหล่านั้นโดยใช้แบบเรียน โรงเรียนมาเป็นที่รองรับการศึกษาเพื่อต่อยอดให้มีความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

โดยวาทกรรมที่ว่าด้วย “เด็กดี” ในแบบเรียนนั้นล้วนแล้วแต่เป็นวาทกรรม “เด็กดี” ชุดเดียวกับที่รัฐสร้างเพื่อควบคุมเด็กและคนอื่น ๆ ในสังคม โดยในการสร้างเด็กดีของระบบการศึกษาผ่านแบบเรียนนั้น เป็นการผลิตซ้ำลักษณะอันเป็นเด็กดีที่พึงประสงค์ของภาครัฐ เช่น เป็นเด็กที่อยู่ในโอวาทและเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ เป็นเด็กที่มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง เป็นเด็กที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นเด็กที่พูดจาสุภาพอ่อนหวาน เป็นเด็กที่มีความตั้งใจเรียน เป็นต้น เพื่อให้เด็กเหล่านี้เติบโตเป็นพลเมืองที่ไม่ก่อปัญหา และเพื่อประโยชน์ต่อภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ (รองรับแรงงานชั้นดีในอนาคต) การเมือง (เพื่อให้เป็นพลเมืองดีที่อ่านสอนง่าย ไม่ก่อปัญหายุ่ยากอันส่งผลถึงความสันคลอนของรัฐบาล) หรือศาสนา (เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ช่วยดำรงสืบสานทำนุบำรุงศาสนาต่อไป) เป็นต้น และเป็นการสร้างวินัยเพื่อควบคุมร่างกายให้เชื่อและสามารถกำหนดคุณค่าได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาผ่านทางร่างกาย เช่น การไหว้เป็นลักษณะของเด็กที่มีสัมมาคารวะ การช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่เป็นลักษณะของเด็กที่มีความกตัญญูรู้คุณ เป็นต้น ซึ่งวาทกรรม “เด็กดี” นี้มีวาทกรรม “เด็กดี” ของรัฐซึ่งเป็นวาทกรรมหลักอันประกอบไปด้วยวาทกรรมชุดต่าง ๆ ซึ่งถูกทำให้เชื่อว่าเป็น “ความจริง” เป็นตัวรองรับอยู่แล้ว เช่น วาทกรรมว่าด้วยศาสนาที่สอนให้เด็กมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต วาทกรรมว่าด้วยระบบอาวุโสและอุปถัมภ์ที่สอนให้เด็กมีจริยธรรมในและเคารพผู้อาวุโส หรือวาทกรรมว่าด้วยหน้าที่ปัจเจกบุคคลที่กำหนดให้เด็กตั้งใจเรียน มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ เป็นต้น

ปฏิบัติการทางวาทกรรม “เด็กดี”

จากการศึกษาภายในแบบเรียน พบวาทกรรมมากมายหลายชุดที่ถูกใช้โดยทั้งครูของรัฐ (ครู)/สถาบันการศึกษา สถาบัน

ครอบครัว และตอบสนองกลับโดยเด็ก ซึ่งวาทกรรมที่พบนั้นเป็นวาทกรรมหลักที่สร้างโดยครูภาครัฐ โดยไม่มีการสร้างวาทกรรมรองใด ๆ ขึ้นมาเพื่อต่อสู้ พบแต่การต่อรองและต่อต้านกฎระเบียบของเด็ก เนื่องจากเด็กปฏิเสธที่จะถูกใช้อำนาจด้วย โดยในการศึกษาครั้งนี้พบว่า วาทกรรมชุดต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นโดยครูและเด็กนั้นต่างก็มีภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ ครูต่างก็มีความเชื่อที่วางเด็กสามารถที่จะเป็นเด็กดีได้ จึงนำเอาวาทกรรม “เด็กดี” เข้าปฏิบัติกับเด็ก ในส่วนของตัวเด็ก ถึงแม้ว่าจะมีการต่อต้านขัดขืนอันเนื่องมาจากการไม่ยอมตกอยู่ใต้อำนาจ แต่วาทกรรมและภาคปฏิบัติที่จะก้าวไปสู่การเป็นเด็กดีของเด็กนั้นก็ไม่ได้แตกต่างจากวาทกรรมที่ภาครัฐกำหนดไว้โดยปฏิบัติการที่สอดคล้องกับการสร้างความเป็นเด็กดีนั้นสามารถอธิบายภาพโดยรวมได้ ดังนี้

ผู้รับสารหลัก คือ เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีวัยและประสบการณ์น้อยกว่าผู้ส่งสาร ต้องอาศัยประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากผู้ใหญ่ที่มีวัยและประสบการณ์มากกว่า อีกทั้งแบบเรียนมีลักษณะการนำเสนอในรูปของบทอ่านและความรู้ ทั้งทักษะกระบวนการขึ้นอยู่กับรายวิชานั้น ๆ ซึ่งผู้อ่านรับสารทางเดียวโดยผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ แบบเรียน แม้ผู้อ่านจะไม่ได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้เขียนแบบเรียนโดยตรงแต่การที่ผู้เขียนใช้น้ำเสียงที่เป็นกันเอง มีลีลาของน้ำเสียงในลักษณะแบบปรึกษาหารือ สนทนา ก็ช่วยทำให้ลดระยะห่างในการส่งสารถึงผู้อ่านลงได้บ้าง เมื่อพิจารณาถึงการใช้แบบเรียนในสถานการณ์การเรียนการสอน พบว่า แบบเรียนเป็นตัวบทที่มีครูผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาต่าง ๆ ไปสู่ผู้เรียน ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้รับสารเนื่องจากครูเป็นผู้มีหน้าที่ที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนโดยตรง

ครูหรือผู้สื่อสาร จะมีพื้นฐานความคิดว่าการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้แก่เด็กและเยาวชนให้กลายเป็นเด็กดีนั้นต้องรู้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็กให้มากที่สุด ครูจึงใช้อำนาจอันชอบธรรมของตนในการล้วงลึกถึงภูมิหลังของเด็ก เพราะเชื่อว่าการที่ได้ทำความรู้จักกับเด็กอย่างละเอียดจะทำให้ตนเองสามารถวิเคราะห์และหาหนทางในการแก้ไข้ปัญหาให้แก่เด็กได้ ไม่ว่าจะป็นรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิหลังของเด็ก เช่น ประวัติพ่อแม่และแม่ของเด็ก สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว สภาพที่อยู่อาศัย เป็นต้น และรายละเอียดทางด้านจิตใจ เช่น ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง ครอบครัว สังคม เป็นต้น ซึ่งการรู้ข้อมูลพื้นฐานของเด็กเหล่านี้จะเอื้อประโยชน์ต่อครูในการใช้เทคนิคการสอนและเข้าถึงแก่นของเด็กที่อยู่ในวัยเรียนได้ ในการเรียนการสอนเด็กก็จะแบ่งลำดับขั้นของเด็กเป็นขั้น ๆ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ และการควบคุมดูแลของครูประจำชั้น ในขณะที่เด็กเมื่อถูกส่งตัวเข้าไปในโรงเรียนในระยะแรกอาจจะยังไม่คุ้นเคยและยังมีความรู้สึกไม่ชอบกฎระเบียบ การรู้พื้นฐานของเด็กจะทำให้เวลาครูสอนเนื้อหาแบบเรียน

มีการยกตัวอย่างที่ใกล้ตัวและเสนอแนวทางในการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กได้โดยการแสดงแนวคิดที่มีการให้เหตุผลประกอบการสอนในเนื้อหาหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวบทที่นำเสนอเป็นการสร้างแบบแผนวิธีการควบคุม ดูแล แก้ไขเด็ก

โดยเมื่อเด็กเข้ามาอยู่ภายในโรงเรียนและได้เรียนจากแบบเรียน ครูจะใช้กฎระเบียบเพื่อควบคุมเด็กทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งภายในโรงเรียนเป็นสถานที่หนึ่งที่ได้มีไปด้วยอำนาจในการครอบงำความรู้ ไม่ว่าจะเป็นครูภายในโรงเรียนก็จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบในการใช้ความรู้ นั่นก็หมายความว่า เหล่าครูเองก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมการศึกษาชุดนั้นเสียก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอดมันให้แก่เด็กภายในโรงเรียนได้ โดยในการเรียนการสอนนั้นก็จะประกอบไปด้วยการใช้วาทกรรมหลากหลายชุดเพื่อประกอบสร้างให้เด็กเหล่านี้เป็นเด็กที่ดีต่อสังคมในภายภาคหน้า ยกตัวอย่างเช่น วาทกรรมการศึกษาที่บังคับเด็กทุกคนให้ต้องเรียนและทำกิจกรรมนอกเวลาเรียนตามที่ตั้งสถานศึกษากำหนดเอาไว้ให้ ซึ่งในการให้เด็กได้รับการศึกษานั้น ถูกให้คุณค่าว่าเป็นพฤติกรรมของเหล่า “ปัญญาชน” ที่เด็กสมควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเด็กเหล่านี้มีความรู้ความสามารถไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการหรือวิชาชีพก็จะเอื้อให้พวกเขาออกไปเป็นแรงงานชั้นดีที่รองรับต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไปและวาทกรรมทางศาสนาที่ให้คุณค่ากับ “พุทธศาสนิกชน” โดยการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนและพิธีกรรมในศาสนาเข้ามากล่อมเกลาคิดใจเด็กให้กลายเป็นคนดีมีคุณธรรม เพื่อให้เด็กเหล่านี้ดำเนินชีวิตอยู่ในครรลองของศาสนา ซึ่งก็หมายถึงครรลองของสังคมด้วย เด็กเหล่านี้จะได้ไม่สร้างปัญหาในสังคม

โดยกฎระเบียบเหล่านี้ทางหน่วยงานภาครัฐจะใช้ชุดที่กำหนดมาให้โดยสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก แต่ครูก็จำเป็นจะต้องนำเอากฎเหล่านี้มาปรับใช้ตามความเหมาะสม ซึ่งการจัดให้มีระเบียบวินัยนั้นถูกนำมาจับใส่ให้ประชากรของรัฐผ่านกระบวนการขัดเกลาในหลายสถาบัน ทั้งสถาบันครอบครัวที่พ่อแม่จะสอนให้ลูกเป็นคนที่มีระเบียบวินัย สถาบันการศึกษาที่จัดเวลาและตารางเรียนไว้อย่างเป็นระบบ ไม่เว้นแม้แต่นักงานต่าง ๆ เป็นต้น โดยรัฐจะปลูกฝังการให้คุณค่าแก่ผู้ที่มีระเบียบวินัยว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เพื่อสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่สังคม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกนำมาใช้ภายในแบบเรียนและโรงเรียนเช่นกัน โดยปรากฏออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดตารางเวลาที่เป็นระเบียบเหมือนกันทุกวัน การจัดพื้นที่ที่เป็นสัดส่วน เป็นต้น ซึ่งในการจัดตารางเวลาอย่างเป็นระบบระเบียบนั้นเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อครูในการควบคุมเด็ก เพราะเด็กต้องมีระเบียบวินัย

ตลอดเวลา เรียนรู้ด้วยตนเองว่าเวลาใดควรจะต้องทำอะไร และเมื่อถึงเวลาแล้วไม่ทำตามเด็กก็จะถูกลงโทษ เช่น เมื่อถึงเวลาเรียนแล้วไม่เข้าเรียนก็อาจจะถูกหักคะแนน หรือเมื่อถึงเวลาทำความสะอาดเขตทำความสะอาด เด็กหลบเลี่ยงก็จะต้องหลบเลี่ยงให้ได้ตลอดช่วงเวลาที่กำหนดให้ทำความสะอาด เพื่อหลีกเลี่ยงการโดนทำโทษ เป็นต้น และถ้าเด็กปฏิบัติตามวินัยที่ทางโรงเรียนสร้างขึ้นได้ เด็กก็จะได้รับรางวัลเป็นเครื่องเสริมแรง จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยเหลือครูให้ควบคุมเด็กให้มีวินัยได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

โดยพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญในการการควบคุมเด็กให้อยู่ภายใต้ระเบียบวินัย ซึ่งการจัดการทางด้านพื้นที่ภายในโรงเรียนนั้นค่อนข้างที่จะสะดวกต่อการควบคุมดูแลเด็ก เพราะถึงแม้พื้นที่จะเล็ก แคบก็ตาม แต่ความเล็กและแคบนั้นก็เอื้ออำนวยให้ครูสามารถสอดส่องดูแลเด็กได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น นั่นก็หมายความว่า เด็กก็ไม่อาจที่จะมีพื้นที่ที่เป็นส่วนตัวได้อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็บบุปฏิบัติกรใด ๆ ของครูก็ตามแต่ ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยอำนาจในการเข้าจัดการแทบทั้งสิ้น โดยอำนาจของครูที่นอกเหนือไปจากที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ยังมีการนำเอาการให้รางวัลและลงโทษมาเป็นตัวเสริมแรงเพื่อให้เด็กเชื่อฟังและไม่กล้าที่จะละเมิดคำสั่งของวาทกรรม “เด็กดี” โดยครูมีความเชื่อที่ว่า เด็กจะสามารถปรับพฤติกรรมส่วนตัวให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้โดยการให้รางวัลเป็นแรงจูงใจ เนื่องจากเด็กอยากที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ให้กับตนเองจึงยอมปฏิบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด ในขณะที่เด็กที่ละเมิดต่อกฎระเบียบวินัยก็จะถูกทำโทษให้ได้รับความทรมานทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยมีการแยกการลงโทษในมิติต่าง ๆ เช่น มิติเกี่ยวกับพฤติกรรม (ไม่สุภาพ ไม่เชื่อฟัง) มิติเกี่ยวกับคำพูด (พูดหยอกล้อพูดคำหยาบ) เป็นต้น โดยไม่เพียงแต่การประเมินว่าเด็กคนไหน “ดี” หรือ “ไม่ดี” จากการจำแนกของกฎระเบียบเท่านั้น แต่ภายในโรงเรียนยังมีการจำแนกเด็กผ่านกฎเกณฑ์ของโรงเรียนในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ด้วยเกณฑ์ของการศึกษา (ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน) ก็จะมีการวัดระดับเป็นการสอบผ่านหรือสอบตก ซึ่งนั่นก็หมายถึงการให้คุณค่าว่าเด็กคนนั้นเป็นเด็กที่ “โง่” หรือ “ฉลาด” หรือด้วยเกณฑ์ของนักจิตวิทยา ก็เป็นตัวกำหนดคุณค่าโดยใช้ศาสตร์ของจิตวิทยามารองรับว่าเด็กที่สามารถผ่านเกณฑ์ได้ก็จะเป็นเด็กที่ “ปกติ” และเด็กที่ไม่ผ่านเกณฑ์ของศาสตร์นี้ก็จะถูกมองว่าเป็นเด็กที่ “ผิดปกติ” เป็นต้น โดยการกระบวนการจำแนกคุณค่าให้กับเด็กเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เด่นชัดในการสามารถจัดหมวดหมู่ให้กับเด็กของครูแล้ว ยังเป็นการผลิตซ้ำรูปแบบของ “เด็ก” ในแบบที่ครูต้องการ ไม่ว่าจะเป็บอัตลักษณ์ บทบาท หน้าที่ที่พึงประสงค์ ล้วนถูกนำมาแยกย่องเชิดชูผ่านการให้รางวัลในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และเลือกที่จะทำตาม เนื่องจากอยากได้รับรางวัลหรือไม่อยากถูกลงโทษ ซึ่งครูไม่เพียงแต่ทำทุกอย่างให้ผลงานของตนเป็นไปตามกฎระเบียบ

แต่ครูยังคงใช้อำนาจของตนในการต่อรองกับคนที่อยู่ภายใต้อำนาจ นั่นก็คือเด็ก ที่ออกมาในรูปแบบของการออกคำสั่ง การใช้งาน หรือ แม้แต่การเลือกที่จะไม่สนใจเด็กคนที่ปฏิบัติตนไม่ถูกใจตนเอง ก็เป็นไปได้

รูปแบบในการลงโทษนั้นไม่จำเป็นต้องกระทำโดยน้ำมือของครูเสมอไป เพราะภายในโรงเรียนนั้น ยังมีการตั้งระบบสภานักเรียนขึ้น เพื่อให้เด็กเป็นผู้ลงมือดำเนินกระบวนการตัดสินคดีกันเอง ตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งในสภาไปจนถึงการสรุปคดีความ ส่วนครูจะช่วยกันดูแลอยู่เบื้องหลังเรียกว่า “คณะกรรมการปกครอง” โดยคณะกรรมการปกครองจะทำหน้าที่คอยตัดสินคุณค่าให้แก่ปัญหาที่เกิดขึ้นอีกที เช่น เด็กที่เพื่อนเสนอชื่อให้เข้ามาดำรงตำแหน่งในสภานักเรียนก็ต้องผ่านครูในการตัดสินอนุมัติว่าใคร “สมควร” หรือ “ไม่สมควร” หรือปัญหาที่เกิดขึ้นเด็กเพียงแต่จะช่วยไกล่เกลี่ยและนำเรื่องราวที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นจนสรุปมารายงานให้ครูทราบ หากแต่ไม่ได้หมายความว่า เด็กจะมีหน้าที่ตัดสิน เพราะอำนาจนั้นเป็นของครูที่จะตีความว่าใคร “ผิด” หรือ “ถูก” เป็นต้น สภานักเรียนจึงเป็นการมอบสิทธิ์ให้เด็กเป็นผู้สอบสวนความผิด ซึ่งถ้าเด็กบิดเบือนข้อเท็จจริงหรือเลือกเข้าข้างพวกตนเอง นั่นก็หมายความว่าโทษที่ผู้กระทำผิดจะได้รับก็อาจจะไม่เป็นไปตามกฎระเบียบที่เหมาะสมของโรงเรียนก็เป็นได้

ดังนั้นจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นจะส่งผลให้การเป็นเด็กดีนั้นมีรูปแบบที่เป็นการผลิตซ้ำตัวตนของเด็กดีให้ออกมาในรูปแบบเดียวกัน นั่นก็คือ เด็กดี แบบวาทกรรมหลัก อีกทั้งรูปแบบของการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่เด็กก็จะทำออกมาในลักษณะเดียวกันด้วย กล่าวคือ จะมีทั้งการเตรียมความพร้อมก่อนให้แก่เด็กออกจากโรงเรียน โดยการใช้การรับรองโดยสถาบันหรือหน่วยงานของภาครัฐที่เป็นการช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของตัวเด็ก เช่น การออกวุฒิบัตรให้กับเด็กที่สำเร็จการศึกษา ถึงแม้ว่าจะเป็นแค่เพียงกระดาษแผ่นเดียว แต่สังคมก็ให้คุณค่าว่าเป็นเครื่องหมายที่สามารถรับประกันได้ว่าเด็กเป็นเด็กที่ “เก่ง” ผ่านการศึกษามาแล้ว

ระบบความสัมพันธ์

จากการศึกษาภายในโรงเรียนนั้นพบว่า ระบบความสัมพันธ์ของครูในการสร้างเด็กให้กลายเป็น “เด็กดี” นั้นก็ประกอบไปด้วยความสัมพันธ์หลากหลายคู่ เพราะไม่เพียงแต่ครูจะเป็นผู้ใช้อำนาจกับเด็กดังที่กล่าวไปแล้วด้านบนเท่านั้น จากการศึกษายังพบความสัมพันธ์ของเด็กด้วยกันเองว่ามีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่โยงโยกันเองอยู่ตลอดเวลา เด็กที่ทำหน้าที่ในสภานักเรียน ซึ่งมีหน้าที่พิเศษในการทำงานร่วมกับครูเพื่อดูแลเด็กภายใต้ปกครองของตนอีกทีนั้น ก็จะเป็นตำแหน่งที่มีความคลุมเครือไม่ชัดเจน เพราะไม่สามารถระบุเฉพาะเจาะจงได้ว่าเด็กต้องการที่จะเข้าข้างใครกันแน่ (เด็กหรือครู) ซึ่งความคลุมเครือไม่ชัดเจนนี้เองก่อให้เกิดอำนาจบางอย่างที่

ไม่สามารถมองเห็นเป็นอำนาจที่เด่นชัดได้ เช่น เด็กจะได้รับ ความไว้วางใจจากครูซึ่งในขณะเดียวกันก็หมายถึงความหละหลวม ที่มากขึ้นในมาตรการการควบคุมดูแลตนเอง

อีกทั้งเด็กยังมีการเรียนรู้ที่จะต่อรองอำนาจกับครู ในรูปแบบที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากเด็กจำเป็นที่จะต้องขอความช่วยเหลือจากครูคนใด ก็จะทำให้ความสัมพันธ์ด้วยวิธีการให้ความช่วยเหลือ ชื่นชม และเอาใจครูคนนั้นเป็นพิเศษ แต่ถ้ายังไม่ได้ผล หรือเด็กยังไม่ได้รับในสิ่งที่ต้องการ เด็กก็จะเปลี่ยนไปขอความช่วยเหลือจากครูคนที่ตนเองสนิทเพื่อขอความช่วยเหลือ ถึงแม้ว่าครูผู้นั้นจะไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องที่ตนจะขอก็ตาม ซึ่งเมื่อเด็กเรียนรู้ว่าครูคนไหนใจดี (ให้ความช่วยเหลือตนเองตลอด) ก็จะยอมให้ความช่วยเหลือ (แต่โดยดี) กับครูคนนั้นตลอด และจะพยายามไม่ให้ครูคนนั้นรู้ว่าตนเองไปช่วยงานครูคนอื่น (ในกรณีที่ครูทั้งสองไม่ถูกกัน) สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการเรียนรู้ที่จะเข้าถึงแหล่งอำนาจของเด็ก พวกเขาเรียนรู้ที่จะต่อรองโดยการใช้ความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน ประกอบกับความเข้มข้นของระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่ในสังคมไทย ส่งผลให้เด็กอาสาช่วยเหลือครู เพื่อแลกให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองต้องการ เห็นได้ว่าภายในโรงเรียนนั้น เป็นสนามที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หากแต่อำนาจนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่ใครคนใดคนหนึ่งจะสามารถครอบครองไว้ได้เพียงคนเดียว อำนาจเป็นการทำงานที่หมุนเวียนเชื่อมโยงกันเป็นวงกลม โดยอำนาจจะมีความสัมพันธ์อยู่กับการกดขี่ ครอบงำ การดิ้นรนหาทางออก และการต่อต้านอำนาจในการศึกษาจึงพบว่ามีภาระต่อรอง ต่อต้าน และขัดแย้งอำนาจอยู่ตลอดเวลา โดยผู้ที่ดูเหมือนจะตกอยู่ภายใต้ อำนาจนั้นก็ไม่ใช่จำเป็นที่จะต้องยอมจำนนต่ออำนาจที่ส่งมาโดยผู้ใช้เสมอไป กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็อำนาจของโรงเรียนที่สร้างกฎขึ้นมา ก็ยังถูกต่อรอง ต่อต้าน ขัดแย้ง จากทั้งครูและเด็ก หรือการพยายามอำพราง ปิดบัง ซ่อนเร้นความจริงของข้าราชการผู้น้อยต่อผู้มีตำแหน่งใหญ่โต หรือของเด็กกับครู ก็เป็นการพยายามต่อรองกับอำนาจนั้น ๆ เพื่อให้ตนเองได้รับผลประโยชน์ที่ต้องการ

ปฏิบัติการต่อต้านขัดแย้ง (โดยเด็ก)

ส่วนตัวเด็กนั้นก็รับรู้ถึงวาทกรรมความเป็นเด็กดีในชุดเดียวกันกับวาทกรรมหลักที่ภาครัฐปลูกฝัง ซึ่งภาพของความเป็นเด็กดีในหัวของเด็กก็คือ การที่อยู่เฉย ๆ ไม่ยุ่งวุ่นวายและไม่ก้าวก่ายในเรื่องของผู้อื่น ช่วยเหลืองาน มีกิริยาสุภาพเรียบร้อย มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด ประกอบกับมีความเคารพผู้ใหญ่ เด็กส่วนใหญ่ก็มีความคิดที่ว่าอยากเป็นเด็กดี เนื่องจากการเป็นเด็กดีนั้นจะทำให้มีแต่คนรัก โดยวิธีการในการเป็นเด็กดีตามความคิดของเด็กนั้น ต่างขึ้นอยู่กับสิ่งที่ภาครัฐอยากจะทำให้เป็นเสียสิ้น เช่น การพยายามช่วยเหลืองานพ่อแม่ หรือครูทุกอย่าง การเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ คนเฒ่าคนแก่ (ปู่ ย่า ตา ยาย) และครู และการไม่กระทำผิดกฎระเบียบของโรงเรียน เป็นต้น ถึงแม้ว่า

ทั้งเด็กและครูจะเชื่อว่าภายในแบบเรียน และโรงเรียนนั้นเป็นสื่อและสถานที่ที่ช่วยสร้างเด็กคือออกสู่สังคม แต่จากการศึกษาพบว่า จากการที่เด็กที่เรียนรู้เนื้อหาด้วยบทในแบบเรียน มีบางเด็กบางคนที่ยังแสดงพฤติกรรมที่ไม่เข้าข่ายของการแสดงพฤติกรรมที่ดี ซึ่งโรงเรียนจะเป็นสถานที่ที่เด็กใช้เพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ เมื่อออกไปจากโรงเรียนก็จะไปนัดพบกันเพื่อร่วมกันกระทำในสิ่งที่ผิด เด็กจึงใช้โรงเรียนเป็นสถานที่ในการต่อยอดปฏิบัติการทำงานวาทกรรม “เด็กไม่ดี” ให้แก่กัน ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องเป็นสิ่งที่จะต้องถูกลบกระทำไม่ว่าจะอยู่ภายในโรงเรียน หรือดำรงชีวิตอยู่ภายในสังคมก็ตาม แต่ก็เชื่อว่าหนทางในการประกอบสร้างเด็กดีของรัฐนั้นจะโรยไปด้วยกลีบกุหลาบ เพราะที่ได้มีกฎระเบียบที่นั่นก็ย่อมมีการต่อต้านขัดขืน ดังนั้นสถานที่ที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบวินัยและการควบคุมที่เข้มข้นอย่างเช่นภายในโรงเรียนนั้น ก็ย่อมจะต้องพบเห็นการต่อต้านขัดขืนกฎระเบียบของเด็ก โดยความผิดที่พบนั้นจะปรากฏออกมาผ่านพฤติกรรมของการลักลอบปฏิบัติต่าง ๆ ในหลายรูปแบบ เช่น การแต่งกายผิดระเบียบ การไม่รักษาสิ่งของของทางราชการ การไม่เข้าเรียน หลบเลี่ยงการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การทะเลาะวิวาทในโรงเรียน เป็นต้น เด็กต่างก็ต้องถูกลบกระทำความผิดเหล่านี้ เพราะเมื่อครูจับได้ นอกจากการลงโทษแล้ว ยังส่งผลถึงการไม่ได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่ตนเองสมควรจะได้ด้วย ถึงแม้ว่าเด็กจะไม่อาจจะเมิดกฎระเบียบได้อย่างเปิดเผย แต่พวกเขาที่มีกลวิธีในการต่อรองหรือต่อต้านขัดขืนกับระเบียบวินัยของโรงเรียนในหลายวิธี เช่น การลักลอบกระทำผิดในที่ลับ การใช้อำนาจหน้าที่ที่ตนเองมีเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองโดยมิชอบ เช่น ตนเองมีหน้าที่รักษาห้องเรียน เด็กก็จะถือวิสาสะในการเอาอาหารไปกินในห้องเรียน หรือเข้าไปเพื่อลักลอบกระทำกิจกรรมที่ละเมิดกฎระเบียบ หรือการเรียนรู้ว่าครูคนไหนที่ใจดีกับตนเองก็จะหาวิธีพูดหรือปฏิบัติเพื่อโน้มน้าวให้ครูกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ เป็นต้น ซึ่งการที่จะถูกลบกระทำผิดได้นั้น ไม่เพียงแต่เด็กเกิดความต้องการแล้วก็จะสามารถกระทำได้เลย แต่พื้นที่ก็จะต้องมีควมเอื้ออำนวยในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ถึงแม้พื้นที่จะเล็กและแคบง่ายต่อการควบคุมของครู แต่ก็ยังคงมีขอกมมต่าง ๆ และห้องที่มีประตูปิดมิดชิด เช่น ห้องน้ำ ห้องเรียน เป็นต้น ที่ยากต่อการเข้าถึงของครู เด็กก็จะเรียนรู้ถึงจุดอ่อนทางพื้นที่ เพื่อหาขอกมมในการลักลอบเข้าไปกระทำผิด เช่น สูบบุหรี่ เป็นต้น โดยพฤติกรรมที่เด็กถูกลบกระทำผิดนั้นส่วนใหญ่มักจะกระทำกันในที่ลับตา เช่น ภายในห้องน้ำตามมุมอับ บางครั้งก็เปิดประตูค้างไว้แล้วไปแอบลักลอบกระทำกัน หลังบานประตู แต่ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นเด็กที่ได้รับควมไว้วางใจจากครู เด็กก็อาจจะลักลอบเข้าไปกระทำผิดกันในห้องเรียน เนื่องจากตนเองเป็นผู้ดูแลห้องเรียนอยู่แล้ว แล้วให้เด็กภายในชั้นช่วยดูต้นทางให้ จะเห็นได้ว่า ความไว้วางใจก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เด็กจะนำเอามาปรับใช้เพื่อต่อรองอำนาจกับครู เป็นการต่อรอง

ที่มีโฉมหน้าละมุนละม่อม และยากต่อการสังเกต

แม้ว่าภาครัฐจะพยายามประกอบสร้างเด็กภายในโรงเรียนขึ้นมาใหม่ หรือโรงเรียนนั้นมีการเลือกเสนอและสร้างภาพลักษณ์ของเด็กให้ปรากฏสู่สายตาของคนในสังคมในด้านที่ดี แต่วาทกรรม “เด็กดี” ที่ภาครัฐสร้างให้เด็กนั้นจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการกระทำของเด็กเองเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการสร้างวาทกรรม “เด็กดี” ของภาครัฐที่มีต่อเด็กนั้นยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากเด็กนั้นไม่ได้เป็น “เด็กดี” ตามที่ภาครัฐต้องการอย่างแท้จริง แต่เด็กจะใช้วิธีการต่อรองอำนาจ เพื่อให้ตนเองได้รับการยอมรับผ่านการศึกษามีตัวบทแบบเรียนที่ได้รับการกลั่นกรองมาเป็นอย่างดีจากภาครัฐในส่วนของการสอดแทรกคุณธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนดความเป็นเด็กดีตามวาทกรรม “เด็กดี” ของรัฐ

บทสรุป

จากผลการศึกษาสามารถวิเคราะห์สรุปได้ว่า ทุกภาคฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการผลิตแบบเรียนเพื่อการประกอบสร้างความเป็นเด็กดีนั้น ล้วนแล้วแต่เชื่อในวาทกรรม “เด็กดี” แต่ในความเป็นจริงกลับไม่มีใครที่คิดจะปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะเป็นครูที่บางส่วนก็ยังไม่เชื่อว่าเด็กจะสามารถกลับตัวเป็นเด็ก “ดี” ได้ หรือบางส่วนก็ไม่ได้นำเอาภาคปฏิบัติของวาทกรรม “เด็กดี” ที่รัฐกำหนดไว้มาใช้ทั้งหมด แต่ครูจะเลือกใช้ในชุดการปฏิบัติที่ตนเองคิดว่าเหมาะสมมากกว่า ส่วนเด็กนั้นก็ไม่ได้เชื่อในวาทกรรม “เด็กดี” ของรัฐที่สื่อผ่านแบบเรียนหรือการประกอบสร้างจากวิธีการสอนของครู แต่เด็กจะใช้วิธีการต่อรองอำนาจเพื่อให้ตนเองดูเป็นเด็กที่ดีในสายตาของคนทั่วไปในสังคม ดังนั้น เมื่อครูเลือกที่จะไม่ปฏิบัติตามวาทกรรม “เด็กดี” และเด็กก็ไม่เชื่อในวาทกรรม “เด็กดี” วาทกรรมชุดนี้ก็ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ภาครัฐต้องการ แต่สิ่งสำคัญที่ทั้งครูและเด็กใช้ร่วมกันก็คือ “ชุดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” เพราะการมีอำนาจจะทำให้ตนเองได้รับในสิ่งที่ตนเองต้องการ ยกตัวอย่างเช่น เด็กมีกระบวนการในการเข้าหาอำนาจ และสร้างอำนาจของตนเองขึ้น เช่น การเข้าช่วยเหลืองานแก่ครูเพื่อที่ตนเองจะได้รับรางวัลที่ตนเองต้องการ หรืออำนาจในการปฏิบัติตนกับเด็กคนอื่นในโรงเรียนที่ด้อยกว่า เช่น รุ้มน้อง ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ซึ่งทั้งหมดทำให้เห็นได้ว่า การใช้อำนาจภายในโรงเรียนนั้นไหลเวียนอยู่ในหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้กุมอำนาจโดยชอบธรรมอย่างครู หรือผู้ที่ดูเหมือนจะไร้ซึ่งอำนาจใด ๆ อย่างเด็ก ล้วนแล้วแต่พยายามที่จะเข้ากุมอำนาจเอาไว้ครอบครองทั้งสิ้น “เด็กดี” ในสังคมไทยจึงเปรียบเสมือน “ทุน” ที่ต้องการ การอบรมขัดเกลาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต ซึ่งถ้าเด็กปฏิบัติตนไม่เป็นไปตามที่กลไกของภาครัฐกำหนด นั้นไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของสถาบันครอบครัวแต่เพียงอย่างเดียว แต่นั่นยังหมายถึงภาวะการณ์

สูญเสียทรัพยากรอันมีค่าของรั้วในอนาคต วาทกรรม “เด็กดี” จึงเป็นหนทางรอดเดียวของรัฐในสมัยใหม่ที่จะประกอบสร้าง “ร่างกายและจิตใจ” ของเด็ก (ภายในสังคมและภายในโรงเรียน) ให้ “ดี” ในแบบฉบับของรัฐ เพราะอนาคตของเด็กในวันนี้ ก็เป็นอนาคตของเงินภาษีและความมั่นคงของรัฐในวันหน้าด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การเปรียบเทียบแบบเรียนของมาเลเซียกับของไทย ช่วยเห็นลักษณะของแบบเรียนของทั้งสองชาติเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษานักเขียนซึ่งได้เห็นว่าเป็นแบบเรียนของมาเลเซียต่างจากแบบเรียนของไทยอย่างไร
2. ควรส่งเสริมให้มีการแปลแบบเรียนของมาเลเซียมากยิ่งขึ้นเพื่อเผยแพร่ให้ผู้อ่านชาวไทยและนักเขียนไทยได้เห็นความหลากหลายของเนื้อหาและวิธีการเล่าเรื่องของแบบเรียนของมาเลเซีย
3. สถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนทางด้านภาษา มาเลเซียควรร่วมมือกันจัดการประชุมวิชาการเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางด้านเนื้อหาในแบบเรียนและควรสนับสนุนให้มีการจัดทำวารสารทางวิชาการเกี่ยวกับแบบเรียน
4. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียน อย่างเช่น บรรณาธิการ นักวิชาการนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง และผู้อ่าน น่าจะได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางและแนวโน้มของการเขียนแบบเรียนของไทยเพื่อพัฒนาแบบเรียนของไทยให้เป็นที่ยอมรับและมีความสำคัญเท่าเทียมแบบเรียนของชาติอื่น

เอกสารอ้างอิง

- กฤษดาพรรณ หงศ์ลดารมภ์ และธีรบุษ โขศสุวรรณิช. (2551). **วิจัยปฏิบัติการศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์กับภาษาในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503-2544: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์, ทัทยา จันทรมังกร และ ศตนันต์ เปียงบุญญา. (2547). **หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัล: การวิเคราะห์เชิงวรรณกรรมและวาทกรรม**. รายงานการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2549). **หนังสือสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัล: การวิเคราะห์เชิงวาทกรรมและวรรณกรรม**. ใน **มองสังคมผ่านวาทกรรม**. กฤษดาพรรณ หงศ์ลดารมภ์ และ จันทิมา เอี่ยมานนท์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 186-221.
- สุภาจิตสอนหญิง. (2518). ใน **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2550). **คนชายขอบ: จากความคิดสู่ความจริง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุมาวัลย์ ชีซ้าง. (2555). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Fairclough Norman. (1995). **Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language**. London: Langman.